

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
JISMONIY MADANIYAT FAKULTETI**

**“ZAMONAVIY JISMONIY TARBIYA VA SPORTDA:
INTEGRATSIYA, EVOLYUTSIYA, MODERNIZATSIYA,
FAN VA TA’LIMNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI”**

**“СОВРЕМЕННОЕ ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И
СПОРТ: ИНТЕГРАЦИЯ, ЭВОЛЮЦИЯ,
МОДЕРНИЗАЦИЯ, ПУТИ РАЗВИТИЯ НАУКИ И
ОБРАЗОВАНИЯ”**

**“MODERN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS:
INTEGRATION, EVOLUTION, MODERNIZATION,
WAYS OF DEVELOPING SCIENCE AND EDUCATION”**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2024 yil 22 noyabr

Buxoro – 2024

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-sonli buyrug'iga asosan 2024-yilning 22-noyabr kuni Buxoro davlat pedagogika institutida "Zamonaviy jismoniy tarbiya va sportda: integratsiya, evolyutsiya, modernizatsiya, fan va ta'limni rivojlantirish yo'llari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumani o'tkazildi.

DASTURIY QO'MITA

1.	B.B.Ma'murov	–	Buxoro davlat Pedagogika instituti rektori, rais;
2.	G.R.Akramova	–	Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, rais muovini;
3.	E.M.Muxtorov	–	O'quv ishlari bo'yicha prorektor, a'zo;
4.	N.I.Davronov	–	O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i, a'zo;
5.	X.N.Xakimov	–	Ta'lim sifatini boshqarish va nazorat qilish bo'lim boshlig'i, a'zo
6.	A.R.Nurullayev	–	Jismoniy madaniyat fakulteti dekani, a'zo;
7.	I.I.Saidov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası mudiri, a'zo;
8.	M.Z.Djurayeva	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası mudiri, a'zo;
9.	A.K.Ibragimov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası professori, a'zo;
10.	F.B.Muzaffarova	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası p.f.f.d.(PhD), dotsenti, a'zo;
11.	Sh.D.Abdullayev	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" p.f.n. kafedrası dotsenti, a'zo;

TASHKILIY QO'MITA

1.	G.R.Akramova	–	Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i
2.	O.X.Raximov	–	Reja va moliya bo'limi boshlig'i, rais muovini;
3.	I.I.Saidov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası mudiri, a'zo;
4.	M.Z.Djurayeva	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası mudiri, a'zo;
5.	F.B.Muzaffarova	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası p.f.f.d.(PhD), dotsenti, a'zo;
6.	Turkmenov F.N.	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası p.f.f.d.(PhD), dotsenti, a'zo;
7.	M.M.Turayev	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	A.K.Ibragimov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası professori, a'zo;
9.	Sh.D.Abdullayev	–	"Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi" p.f.n. kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	M.B. Ibragimov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası p.f.f.d.(PhD), dotsenti, a'zo;
11.	F.S.Fazliddinov	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	N.R. Sobirova	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	S.S.Abduyeva	–	"Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası dotsenti, a'zo;

5. Djuraeva, M. (2020). Sportchilarni tarbiyalashda psixologik mohiyat. CENTER FOR SCIENTIFIC PUBLICATIONS (buxdu.uz), 2(2).
6. MNZH R.S.Kadyrov, R.R.Latypov. Sport faoliyatiga e'naltirishning izhtimoiy muammolari va ehimlari. muammo va yohimlar conference 1 (1), 156
7. Rakhmon Ravshanovich Latipov (2024). School axiological training of physical education teachers at the present stage of evolution. Science and Education 5(1), 299-304

AYRIM FUTBOL ATAMALARINING IFODALANISHI

Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich
Buxoro davlat pedagogika instituti
Jismoniy tarbiya va sport kafedrası
dotsenti, p.f.f.d. (PhD)
ibragimov.manuchekhr@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada futbol atama va terminlarining kelib chiqishi, tarixi, tavsifi ochib berilgan. Ushbu terminlarning ma'nosi, turli tillarda taqqoslanishi haqida so'z yuritiladi. Qolaversa o'zbek futbol atamalarining izohi tahlil qilingan va umumiy xulosalar keltirilgan

Kalit so'zlari: darvozabon, darvozabon maydonchasi, darvozadan chiqib ketish, mavsum, maydon markazi, markaziy doira, markaziy hujumchi, mashg'ulot.

Аннотация В данной статье раскрывается происхождение, история и описание футбольных терминов. Кроме того, обсуждаются значения терминов и их сравнение на разных языках. Также, проанализирована трактовка футбольных терминов на узбекском языке и представлены общие выводы.

Ключевые слова: вратарь, вратарская площадка, выход из ворот, сезон, центр поля, центральный круг, центральный нападающий, тренировка.

Abstract. This article reveals the origin, history, and description of football terms. In addition, the meaning of the terms and their comparison in different languages are discussed. In addition, the interpretation of Uzbek football terms is analyzed and general conclusions are presented.

Key words: goalie, goalie pitch, out of goal, season, field center, center circle, center forward, practice.

O'zbek tilining sohaviy atamashunosligi har tomonlama takomillashish jarayonini boshidan kechirmoqda. Atamalarining ular ifodalaydigan narsa-buyum, voqea-hodisa tushunchasi ma'no-mazmuniga mos tushishi, tuzilish (shakl) jihatidan ixcham bo'lishi, yakka ma'noni ifodalashi, ma'nodoshlik qatorlariga kirmasligi kabi talablar atamashunoslar diqqat markazidan joy olgan. Xalqaro aloqalarning faollashuvi natijasida xorijiy tillardan shiddat bilan kirib kelayotgan fan-texnikaga doir atamalarni qanday tarzda qabul qilish, o'zlashtirish eng bahsli hodisalardandir. Yurtimiz mustaqillikka erishganidan so'ng o'zbek atamashunosligi nafaqat miqdor, balki sifat o'zgarishlariga ham jiddiy qarab kelmoqda. Tilimizning keng imkoniyatlaridan foydalangan holda tor ixtisoslik sohalariga oid atamalar tizimini tartibga solish, shuningdek, o'zbek tilining umumiy lug'atlarida sport atamalarining to'g'ri ifodalanishini ta'minlash kechiktirib bo'lmas vazifalardan sanaladi[1,2].

Jamiyat hayotida, xususan, insonlarning jismonan va aqlan sog'lom bo'lishida sportning o'ziga xos o'rni va ahamiyati bor. Ayni paytda sport sohasi ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun nihoyatda keng jabhadir va, shunday ekan, sportga oid bilimlarni rivojlantirish, soha atamalarini tizimlashtirgan holda o'rganish, ularni lug'atlarda berish, butun atamalar tizimi ichidan umumiy filologik lug'atlar uchun tanlab olish tamoyillarini ishlab chiqish nafaqat tilshunoslik uchun, balki jamiyat hayotining yanada ildamlashiga mas'ul har bir soha uchun ahamiyatli hisoblanadi.

Tadqiqotimiz ob'ektisifatida olingan futbol sportiga oid atamalardan ayrimlarining izohlanishiga diqqatimizni qarataylik. Masalan:

DARVOZABON Ba'zi sport turlarida jamoa o'yinchilaridan biri. Uning asosiy vazifasi o'yin davomida raqib guruh tomonidan yo'naltirilgan to'pni o'z darvozasiga kirishiga yo'l qo'ymaslikdan iborat. Darvozabonlar o'yin davomida boshqa guruh o'yinchilariga qaraganda

alohida imkoniyatlarga egadirlar. Futbol o'yinida misol uchun darvozabonlar qo'llari yordamida o'ynashga huquqlidirlar. Darvozabonlar odatda, baland bo'lyi, yaxshi refleks va ajoyib epchillikka ega futbolchilar bo'lishadi. Odatda har bir jamoada asosiy darvozabon va ikki nafar o'rinbosar darvozabonlar bo'ladi. Bundan tashqari darvozabonlar o'yin davomida boshqa guruh o'yinchilaridan ajralib turadigan kiyim va mahsus jihozlarda bo'ladilar. Futbol o'yini darvozabonlari to'pni qulayroq tutib olish maqsadida mahsus qo'lqopga egadirlar [3,4].

DARVOZA MAYDONCHASI Maydonning har bir yarmida *darvoza zonasi* — darvoza zarbasi amalga oshiriladigan zona belgilanadi. Har bir darvoza ustunining ichki qismidan 5,5 m (6 yd) masofada joylashgan nuqtalardan ichki tomonda darvoza chizig'iga to'g'ri burchak ostida ikkita chiziq tortiladi. Darvoza chizig'idan 5,5 m (6 yd) masofada bu chiziqlar darvoza chizig'iga parallel boshqa chiziq bilan bog'langan. Shunday qilib, darvoza maydonchasining o'lchamlari 18,32 m (20 yd) × 5,5 m (6 yd) ga teng.

DARVOZADAN CHIQIB KELISH Darvoza chizig'idan uzoqroqqa borish (odatda darvozabon hududidan tashqarida), masalan, uzatmani qabul qilish yoki ushlab turish maqsadida.

MAVSUM Bir taqvim yili mobaynida o'tkaziladigan musobaqalar va tayyorgarlik jarayonlari. Mavsum boshlanish va tugash vaqti barcha mamlakatlarda bir xil emas. Ayrim mamlakatlarda bahor-kuz tizimida musobaqalar mart oyida boshlanadi. Kuz-bahor tizimida o'ynaydigan mamlakatlarda iyul yoki avgustda musobaqalar boshlanadi.

MAYDON MARKAZI Maydon o'rta chizig'ining o'rtasida joylashgan nuqta. Markaz atrofida radiusi 9 m ga teng bo'lgan aylana soha chizilgan. Har bir taym boshida va urilgan goldan keyin to'p maydon markaziga o'rnatiladi. Futbolchilar to'pni markazdan to'p aylanasi uzunligiga teng bo'lgan masofaga surishgan vaqtda o'yin tiklanadi. O'yin markazidan o'ynashda raqiblar 9 metrli sohadan keyinda turishlari kerak.

MARKAZIY HUJUMCHI Markaziy hujumchi yoki markaz-forwardi (*inglizcha: centre forward*), yoki „sof hujumchi“ning yagona vazifasi - to'pni raqib darvozasiga kiritish. Ko'pchilik jarima maydonchasi ichida yoki yonida bo'lib, doimo to'pni qabul qilish va darvozaga oshirish imkoniyatini izlaydi. Bunday o'yinchilarni ko'pincha „darvozadagi tulkilar“ (*inglizcha: Fox in the box*) deb atashadi, chunki ular asosan raqib jarima maydonchasida harakat qilishadi. Ular yuqori tezlikka ega bo'lishlari shart emas, asosiysi kerakli vaqtda kerakli joyda paydo bo'lish va to'pga mohirona zarba berishdir.

Markaziy hujumchining yana bir turi - kuchli, jismonan rivojlangan o'yinchi bo'lib, to'pni bosh bilan yaxshi o'ynaydilar va to'pni to'sadilar (ko'pincha „taranlar“ (ayovsizlar) deb atashadi). Butun jamoa ularga to'plarni yetkazib berish uchun harakat qilishadi va ular bosh bilan gol urishadi yoki to'pni to'sgan holda uni jarima maydonchasiga yorib kiradilar, gol urishadi.

Ushbu pozitsiyadagi ba'zi hujumchilar faqat to'pga egalik qilishning noyob texnikasi tufayli gol urishadi. To'pni qabul qila turab, ular yuqori tezlikda jarima maydonchasiga yorib kirishadi va hiyla-nayrang bilan himoyadan xalos bo'lishadi va darvozabon yoki bo'sh darvoza bilan yakkamayakka qolib, to'pni darvoza tomon oshiradilar. Ko'pgina o'yinchilar natijaga erishish uchun barcha usullardan to'g'ri foydalanadilar. Ular o'zlarining keng ko'lamli qobiliyatlari bilan har qanday imkoniyatdan foydalanishlari mumkin - o'yinni o'qish, noan'anaviy harakatni qo'llash - va to'pni darvozaga kiritish.

Ushbu rol o'yinchilariga to'qqizinchi raqamni berish an'anasi mavjud. Ushbu an'ana 1927/1928-yilgi mavsumda Angliya chempionatida 60 ta gol urgan Diksi Dinadan kelib chiqqan deb hisoblanadi [5,6].

MASHG'ULOT bu olingan bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash va takomillashtirishga qaratilgan tayyorgarlikning keyingi bosqichi. Mashg'ulotning asosiy mazmuni - texnik usullarni taktikadagi individual, grupp va jamoada harakatlarini takomillashtirishdan, jismoniy, axloqiy va irodaviy xislatlarni rivojlantirishdan iborat [7].

Futbol atamalarining berilishi bilan aloqador masalalardan biri yuqorida ham tilga olingan maxsus belgilarning (pometka) qo'llanishidir. Turli tipdagi umumiy lug'atlarda atamalar leksikasining leksikografik tavsifi uchun xizmat qiluvchi belgi ishoralar tizimi xususiy va umumiy belgilarni o'z ichiga oladi.

Xulosa. Yuqorida aytilganlarga asoslanib, shuni ta'kidlash mumkinki futbol atamaları uzoq tarixga ega. Futbol o'yini rivojlanishi va tarqalishi bilan taraqqiy eta boshladi. Shu uchun futbolning ommaviyligi ortib bormoqda. Bu haqiqat bir qator ob'ektiv sabablar bilan izohlanadi. Bugungi kunda o'zbek futbol atamaları o'ziga xoslikni aks etadi.

Adabiyotlar

1. Байэр В. Г. Социальная значимость физической культуры и спорта в современных условиях развития России // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 1. – С. 50–56.
2. Ibragimov M.B. Futbol atamaları. Uslubiy qo'llanma. – 2022. – B. 55-66.
3. Словарь футбольных терминов // Российские и советские спортсмены : сайт. – 2012. – 23 янв. – URL: <http://ruchampions.com/glossarium/61-slovar-futbolnih-terminov>.
4. Терминология футбола // Футбол : сайт. – URL: <https://www.sites.google.com/site/asadovfootball/pravila/> terminologia-futbol.
5. fifa.com - Xalqaro Futbol Uyushmasining sayti.
6. Football.com - Futbol axboroti sayti ru.m.wikipedia.org.wiki tarmog'idan olingan ma'lumotlar.
7. Uff.uz - O'zbekiston Futbol Federatsiyasining sayti.

AYOLLAR FUTBOLIDA KO'P YILLIK TAYYORGARLIK TIZIMI ASOSLARI

Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich
Buxoro davlat pedagogika instituti
Jismoniy tarbiya va sport kafedrası
dotsenti, p.f.f.d. (PhD)
ibragimov.manuchekhr@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada ayol futbolchilarning ko'p yillik tayyorgarlik tizimi asolari va rejalashtirish ishlarini olib borilishi haqida fikrlar yuritilgan. Undan tashqari hozirgi vaqtdagi futbolchilar tayyorgarlik jarayonini barcha keskinliklariga bardosh beradigan va yuqori sport mahoratiga erishadigan kuchli irodali qilib tarbiyalash kerakligi haqida hamda umumiy xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlari: ayol futbolchi, rejalashtirish, tsilk, tayyorgarlik, yuqori malakali, mashg'ulot.

Аннотация В этой статье рассматриваются основы многолетней системы подготовки футболисток. Кроме того, приведены общие выводы о том, что нынешние игроки должны тренировать тренировочный процесс таким образом, чтобы у них была сильная воля, чтобы выдерживать все напряжения и достигать высокого спортивного мастерства.

Ключевые слова: женщина-футболист, планирование, цикл, подготовка, высокая квалификация, тренировка.

Abstract. This article reflects on the implementation of a multi-year training system of female players ASOS and planning work. In addition to him, it is also noted that the players of the present time need to train the preparation process as strong-willed, which will withstand all its tensions and achieve high sports skills, as well as general conclusions.

Key words: female player, planning, cylinder, readiness, highly qualified, training.

Yuqori malakaga ega bo'lgan sportchilarni tayyorlashning zamonaviy tizimi ko'p yillar davomida shakllantirilgan bo'lib, hozirgi vaqtda bu holat takomillashtirilishi davom ettirilmoqda, bu maqsadlarda fan va amaliyotning yangi yutuqlaridan keng ko'lamda foydalanishmoqda [1; 460-b.].

Sport yo'nalishidagi zamonaviy tayyorgarlik tizimi uchun mashg'ulotlar jarayonining jadallashishi o'ziga xos xususiyat bo'lib, bu o'z tarkibiga quyidagi jihatlarni qamrab oladi:

- nisbatan yuqori darajada ixtisoslashtirish;

VA SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH TADBIRLARI.....	308
D.F.Rayimova. OLIY TA'LIM TIZIMINI MODERNIZATSIYA LASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	310
Эшпулатов Фахриддин Райимович. СПОРТИВНАЯ СЕЛЕКЦИЯ В ВУЗАХ: БАЛАНС МЕЖДУ ТАЛАНТОМ И ОБРАЗОВАНИЕМ.....	312
Hakimova Nargiza Uralovna, JISMONIY TARBIYA VA SPORT SOHASIDA AHOLINI OMMAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNI TASHKIL ETISH.....	314
Dilnoza G'aniyeva Farxodovna. JISMONIY TARBIYA, SPORT VA SOG'LOMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY HAYOTDA INSON SOG'LIG'INI TA'MINLASH VA KASALLIKLARNING OLDINI OLI SHDAGI ROLI.....	316
Baymuradov Radjab Sayfitdinovich. PEDAGOGIK AMALIYOT DAVRIDA TALABALARNING KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	319

5-SHO'BA: JISMONIY MADANIYAT VA SPORT TA'LIMIDA O'QUV JARAYONINI KREDIT MODUL TIZIMIDA TASHKIL ETISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....322

Rozikov Jasurbek Masharibovich. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA KREDIT-MODUL TIZIMI BO'YICHA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH MEKANIZMLARI.....	322
A.R.Nurullaev, R.A. Rahimboyev. ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	324
A.R.Nurullaev, O.I.Raimov. YURTIMIZDAGI KREDIT-MODUL TIZIMI HAQIDA.....	326
N.E.Nazarova. KREDIT-MODUL TIZIMI BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI.....	329
Розиков Джасурбек Машарипович. МЕХАНИЗМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ В ВУЗАХ.....	334
Jo'rayeva Zarifa Oltingboy qizi. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA MOBIL ILOVALARDAN FOYDALANISH.....	336
A.R.Nurullaev, N.N.Nematov. KREDIT-MODUL TIZIMIDA TALABALAR IMTIYOZLARI VA PEDAGOGIY FAOLIYATI.....	339
Djuraeva Makhasti Zakirovna, Ibragimova Norbibi Ikromovna. THE OBSTACLE AND SOLUTION TO THE ORGANIZATION OF THE CREDIT-MODULE SYSTEM, THE PROCESS OF TRAINING IN PHYSICAL FITNESS.....	342
Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich. AYRIM FUTBOL ATAMALARINING IFODALANISHI.....	345
Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich. AYOLLAR FUTBOLIDA KO'P YILLIK TAYYORGARLIK TIZIMI ASOSLARI.....	347
Jumayeva Azizabonu Mo'min qizi. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHILARINING HAFTALIK ISH REJASINI YURITISH MAZMUN MOHIYATI.....	349
Mo'minov Feruzjon Ilxomovich. MALAKALI FUTBOLCHILARNING TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIK DAVRINI REJALASHTIRISH.....	351
Mominov Feruzjon Ilkhomovich. METHODOLOGY OF ORGANIZING TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING TRAINING OF QUALIFIED FOOTBALL PLAYERS.....	354
Abdullayev Mehrididdin Junaydulloyevich. YENGIL ATLETIKA SPORT TO'GARAKLARIDA SHUG'ULLANUVCHI 9-10 YOSHLI QIZ BOLALARINING JISMONIY TAYYORGARLIK KO'RSATKICHLARI (Umum ta'lim maktablari misolida).....	357